

הישיבה השלוש מאות ושלושים (של)

ביום י"ב באייר התשע"ג (22 באפריל 2013) בשעה 12:30, בבית האקדמיה בירושלים.

הנוכחים: החברים עוזי אורנן, יהושע בלאו, משה בר-אשר (י"ר), אהרן דותן, אבי הורביץ, גיל הראבן, אברהם טל, יוסף יהלום, חיים כהן, קציעה כ"ץ, מרדכי מישור, אהרן ממון, שלמה נאה, יוסף עופר, אמציה פורת, משה פלורנטין, שמואל פסברג, שמא יהודה פרידמן, אורה שורצולד, שמעון שרביט;

החברים-היועצים יואל אליצור, אלישע קימרון, עפרה תירוש-בקר; מנכ"לית האקדמיה טלי בן-יהודה; המזכירה המדעית רונית גדיש; עובדי המזכירות המדעית אורלי אלבק, קרן דובנוב, ברק דן, מלכה זמלי, דורון יעקב, תמר כץ, רחל סליג, טובה שטראוס שרברין; אורחים: בני משפחת אור; חבר התת-ועדה למונחי תחבורה ימית שחר פודולי; ד"ר רוני כהן, נשיא העמותה למחלות צמחים, ופרופ' עמוס דינור, חבר הוועדה לשמות מחלות צמחים.

- סדר היום:**
- א. דברי הערכה לפרופ' משה אור ז"ל
 - ב. דיווח על התכניות להקמת קריה ללשון העברית
 - ג. מונחי כלי שיט קטנים ומעגנות
 - ד. שמות מחלות צמחים
 - ה. הודעה על ספר העומד להתפרסם
 - ו. מילים בשימוש כללי

א. דברי הערכה לפרופ' משה אור ז"ל

מ' בר-אשר: הישיבה תיפתח בדברי הערכה לחברנו היקר פרופ' משה אור ז"ל, מנוחתו כבוד. יאמר אותם חיים כהן.

ח' כהן: בני משפחת אור היקרים, בלהה, אלעד, ענבל, האח ישראל; כבוד נשיא האקדמיה, חברי האקדמיה ועובדיה,

פרופסור משה אור הלך לעולמו לפני כחצי שנה, ביום ט"ז במרחשוון תשע"ג, 1 בנובמבר 2012. הוא נולד בכ"ג בניסן תרצ"ד, אסרו חג הפסח בגולה, בבריסל שבבלגיה. לשם הגיעו הוריו, חגן וזעלדא און־רוביץ, מפולין – גליציה ליתר דיוק – ארבע שנים לפני כן. עוד בפולין נולד בנם הבכור שמואל, ובבלגיה נולדו הבנים ישראל, ייבדל

לחיים ארוכים, ומשה. בתעודת הלידה הבלגית נרשם משה כמוריס אוזרוביץ, וכך הוא נקרא כל ימי ילדותו.

ביום פלישת הנאצים לבלגיה נטלו הזוג אוזרוביץ את ילדיהם ומקצת חפציהם ונמלטו ברכבת אשר יצאה מבריסל וחצתה את צרפת לכל אורכה עד הפירנאים, סמוך לגבול עם ספרד. במקום זה כלאו אותם הצרפתים במחנה הריכוז Rivesaltes, שכלל מחנה ריכוז שלטו בו רעב ומחלות. במחנה הזה נפטר הבן הבכור שמואל, כרבים אחרים, ממחלה; האב ברח מן המחנה ועקבותיו לא נודעו; האם נשארה במחנה, והילדים ישראל ומשה הוכנסו בשנת 1941 למוסד ילדים בהנהלה יהודית שפעל מטעם OSE (Oeuvres de Secours aux Enfants – פעולות להצלת ילדים) והעניק חינוך יהודי דתי. עם כיבוש דרום צרפת בידי גרמניה הנאצית נשלחה האם ממחנה הריכוז לדראנסי ומשם אל מותה באושוויץ. משה וישראל הוחבאו בזהות נוצרית בבית ספר קתולי שהייתה בו פנימייה. בסיועם של פעילי מחתרת יהודים הוברחו האחים, בכלל מאות ילדים אחרים, דרך אנדרורה לספרד, וממנה בשנת 1944 לארץ ישראל באייה שיצאה מפורטוגל ועגנה בקדיס בדרכה לארץ.

בארץ התחנך משה עם אחיו הגדול במוסדות אחרים, בכפר הרא"ה, בכפר אברהם ובקבוצת יבנה. כנער מצא לו עבודות ועיסוקים שונים, בהם סלילת הכביש לאילת, ובהיותו בן שבע עשרה וחצי התגייס לצה"ל. לאחר שירותו הצבאי למד שנים אחדות, בהשפעת אחיו, בישיבת מרכז הרב בירושלים, וממנה פנה אל לימודיו באוניברסיטה העברית. במהלך לימודיו הכיר את בלהה, סטודנטית בחוג לשפה וספרות ערבית, ואותה נשא לאישה בשנת 1963 בבית הכנסת שבקמפוס, ממש בסמוך לכאן. עם נישואיו עברת את שמו מאוזרוביץ לאזר.

משה סיים את לימודי התואר הראשון והשני בחוג ללשון העברית באוניברסיטה העברית, ואת עבודת הדוקטור כתב באוניברסיטת ננסי שבצרפת בהדרכת הפרופסור ז'ראר וייל. עם פתיחת האוניברסיטה בחיפה הוזמן להצטרף אל סגל מוריה, והיא הפכה לביתו האקדמי. בה צמח וגדל, בה הגיע לדרגה העליונה של פרופסור מן המניין, ובה הורה עד צאתו לגמלאות וקבלת המעמד של פרופסור אמריטוס. באוניברסיטת חיפה אף כיהן כראש החוג ללשון העברית לא פחות מארבע פעמים ואף מילא במוסדותיה תפקידים אחרים. כאן המקום לציין שבד בבד עם הוראתו בחיפה הורה אזר כמורה מן החוץ גם בחוג ללשון העברית שבאוניברסיטת תל-אביב, ושם למעשה הכרתיו לראשונה. תחומי עיסוקו המדעי של משה אזר היו רבים ומגוונים. עיוניו חבקו את עברית המקרא, את לשון חז"ל ואת העברית החדשה, עסקו בתחביר, סמנטיקה ופרגמטיקה ובשנים האחרונות התמקדו בלשון ומשפט.

אל העיון בלשון המקורות בכלי הבלשנות המודרנית בא משה אזר מבפנים. אליו הגיע כשתלמודו בידו, ודבר זה ניכר בכל עיסוק ועיון שלו בלשון חז"ל. את עיקר פרסומו בחקר הלשון קנה אזר בזכות ספרו הנודע "תחביר לשון המשנה", ועובדה זו צוינה בצדק בדברים שנאמרו ונכתבו עליו לאחר פטירתו. ואולם ראוי להזכיר גם את ספרו האחר, המוקדם, "לשונות התחייבות במקרא ובמשנה", שיצא לאור בשנת 1981. הספר עוסק, כנאמר בהקדמתו, בצדדים התחביריים והסמנטיים-פרגמטיים של עיקרי לשונות ההתחייבות במקרא ובלשון חז"ל: לשונות שבועה ונדר, כינויי נדרים ועוד.

כל המעיין בספר זה רואה את המאור שבגישתו הבלשנית של אזור, המנתח את הטקסט שלפניו מתוך הכנתו המלאה ולעומק. הפרק העוסק, דרך משל, בנדר בלשון חז"ל לא היה יכול להיכתב אלא בידי תלמיד חכם המבין את המשניות במסכת נדרים לאשורן ומתוך כך יכול להעמיד, לדוגמה, על שני סוגים של נדרי קונם – נדר המביע איסור אישי לעומת נדר המביע איסור חפצי. הקורא דברים אלו ומכיר את רקע המונחי, על כורחו עולה לפניו ריחו של בית המדרש הליטאי, היודע להבחין, כמעט על כל צעד ושעל, בין איסור חפצי לאיסור גברא – מונחים שאור מעלה בלשונם זה ויודע להצביע על ההבחנה בין מה שעולה מעיונו לבין מה שמקובל בהלכה.

וכמעשהו בלשון נדרים מעשהו בשאר לשונות שהוא דן בהם בספר הזה. מהם אזכיר כאן עוד את עיסוקו בסוגיית תנאי בני גד ובני ראובן ובמחלוקת רבי מאיר ורבי חנניה בן גמליאל במשנה (קידושין ג, ד) באשר לחלות התנאי מבחינה משפטית – אם אין הוא מנוסח כתנאי כפול.

כפי שכבר צוין, עיקר תרומתו של אזור לבלשנות העברית המודרנית נתונה בספרו "תחביר לשון המשנה" – ספר פורץ דרך בעיון בתחביר לשון חז"ל הן על פי הכלים הבלשניים המודרניים הן על פי דרישות חקר לשון חז"ל המודרני, המבסס את העיון בלשון המשנה על כתבי היד המעולים שלה ובראשם כתב יד קאופמן, כתב היד שעליו ביסס אזור את תיאורו.

בעשור האחרון פנה אזור לתחום בלשני חדש – לשון ומשפט, תחום שבמסגרתו העמיק לעיין בטקסטים משפטיים, לנתחם ולפרשם. אמרתי "חדש" כי את עיקר כוחו בתחום הזה הראה בפרסומים שראו אור בשנותיו האחרונות בכתבי העת "לשוננו", "העברית ואחיותיה", "בלשנות עברית" ובאכסניות נוספות. ואולם תחום זה העסיק אותו גם בשנותיו המוקדמות בשדה המחקר. אזכיר כאן לעניין זה את מאמרו בן השלושים שראה אור בשנת תשמ"ג (1983) ב"לשוננו לעם", מחזור לד, וכותרתו "על ו, או, ו/או". דומה שרבים מכירים את מאמרו הנוקב והמושחז של שופט בית המשפט העליון המנוח, חיים כהן, שבו יצא נגד השימוש בהרכב המשונה הזה "ו/או", בין במקום שהוא נצרך בין – ובעיקר – במקום שאיננו נצרך ועורכי הדין עושים בו שימוש לשם כסות עיניים בלבד (כותרת המאמר מעידה עליו כידו הטובה של מחברו וכלשונו החריפה והצינית – "סכלות ו/או איולת"). ואולם דומני שכנגד הרבים המכירים את המאמר המענג והמשכנע הזה של חיים כהן לא רבים מכירים את מאמר התגובה של אזור כשנתיים וחצי לאחר מכן. במאמר זה פנה אזור לעיון מעמיק ביסודו הלשוני של ו/או מבחינה לוגית, עיון שמצד עמקותו ספק בעיני גם היום אם אכסנייתו הראויה הייתה "לשוננו לעם" דווקא. העיון עיון הוא, ובלא פנייה, וסופו שהוא מסכים עם עיקרי הדברים של כבוד השופט, אלא שהוא מעלה להרכב ו/או צד זכות או מה שאזור קוראו "שימוש נסבל של ו/או". הרוצה להוסיף ולעיין בשאלה זו ימצא את מבוקשו במאמר שפרסם אזור שש שנים אחר כך בכתב העת "בלשנות עברית" (27, תשמ"ט) – "ו/או הבררה במקרא ובמשנה"; ושוב – ובמיקוד חוזר בשאלת ו/או – כסעיף במאמרו בכרך השבעים החגיגי של "לשוננו" (ע, 566), מאמר שכותרתו "פרשנות החותרת להבין את הנקרא", ובו אמר דברים מפורשים וחד-משמעיים נגד הפרשנות שנתן חיים כהן בפסק דינו לסעיף בחוזה שכלל את הצירוף ו/או.

במאמר האחרון שפרסם אזר בכרך השבעים וארבעה של "לשוננו" שהוקדש לזכרו של יחזקאל קוטשר הוא חזר אל אהבתו הישנה – חקר לשון חז"ל – ותרם לכרך זה את עיונו המקיף והמפורט במשמעה של לפיכך בלשון חז"ל. ודוק: "לשון חז"ל", לא "לשון המשנה", לא "לשון התנאים" אלא "לשון חז"ל" בכלל. ואל יאמר האומר מטבע לשון הוא. לא כי. כוונה יש בנקיטת מונח זה, והיא מבוארת בפירוש בהערה הפותחת את המאמר בזה הלשון: "במונח 'לשון חז"ל' הכוונה במאמר זה היא ללשון התנאים והאמוראים עד חתימת התלמוד הבבלי בסוף המאה השישית". משפט זה לא בכדי נאמר. יש בו אמירה שאזר השמיעה בקול ברור באחת מהרצאותיו האחרונות, ובה קרא לחזור אל חקר לשון חז"ל בכללה, תוך ראיית לשון התנאים והאמוראים לשון אחת, חטיבה אחת. במשך שלושים שנה היה משה אזר חבר האקדמיה ללשון העברית, והיה פעיל בה בפועל בוועדותיה, במנהלתה וכמובן בדיוניה במליאתה. רוב היושבים כאן זוכרים בוודאי לטובה ולכרכה את השתתפותו הערה בישיבות מליאת האקדמיה, שמהן לא נעדר אלא כשתקפה עליו מחלתו ביותר.

חוקר פורה ועצמאי היה משה אזר. תורתו עמנו ועם הדורות הבאים, ובה ימצאו נוחם חבריו, ובעיקר בני משפחתו – אשתו בלהה, אחיו ישראל, ילדיו מרב אלעד וענבל וילדיהם, ייבדלו כולם לחיים טובים. זה האיש משה חסר ויחסר בנופה של האקדמיה. תהי נשמתו צרורה בצרור החיים ויהי זכרו ברוך.

מ' בר-אשר: תודה רבה. באמת אנחנו חסרים את משה אזר.

ב. דיווח על התכניות להקמת קריה ללשון העברית

מ' בר-אשר: בפתח חלקה השני של הישיבה אני רוצה לדווח על התקדמות-מה בתכניות לקראת הקמת הקריה ללשון העברית. החלטת הממשלה בעניין התקבלה לפני כארבעה חודשים. היום מזומנת לנו ישיבה במשרד האוצר עם הממונים על הקצאות המגרשים בקריית הלאום. אנחנו מקווים שנקבל את מגרש 40, מגרש בן שבעה דונמים בין הג'וינט והתיכון שליד האוניברסיטה. לשם כך נדרשים אישור הוועדה הממונה על המגרשים בקריית הלאום והסכמה של מנהל מקרקעי ישראל. או אז תוכל הממשלה להקצות לנו את המגרש בחינם ובסיוע.

אני מקווה מאוד שההבטחות שקיבלנו בעבר לא יהיו לשווא. ההרגשה היא שעם הקמת כל ממשלה חדשה עלינו להתחיל הכול מחדש. בממשלה שהוקמה בחודש שעבר טרודים מאז הקמתה בענייני התקציב, אבל אם לא נדחף ליישום ההחלטה, היא תתמוסס. גם אני וגם רבים אחרים חושבים שההחלטה על הקמת הקריה היא החלטה היסטורית, ובסך הכול אני אופטימי. מימוש ההחלטה הזאת היא גם המפתח להאצת העבודה במילון ההיסטורי.

לקידום התכנית הוקמה ועדת היגוי, ומיוצגים בה משרדי הממשלה הנוגעים בדבר. בראש הוועדה העמידה הממשלה את נשיא האקדמיה או את נציגו. גם מיליון ומאתיים אלף שקלים הובטחו לנו לשם גיבוש התכניות, ומחצית הסכום כבר הועברה אלינו.

הפרויקט הזה דורש ממני, ובמיוחד ממנכ"לית האקדמיה, זמן ומאמצים מרובים, ושכרנו את שירותיהם של שניים שעוזרים לנו לקדם את הרעיון ולהעבירו מחלום למציאות. בהקשר הזה אני רוצה להודות גם לחברי המנהלה. כינסנו אותם כמה פעמים, ואנו מטים אוזן לעצותיהם.

אתמול הייתה לנו ישיבה ארוכה וטובה עם אנשי הרשות לפיתוח ירושלים, שמשפתת אתנו פעולה ותומכת בנו בהתלהבות. העירייה כבר העבירה לה את 300 אלף השקלים שהתחייבה להעביר בשלב זה של הפרויקט, ואנו נממש אותם כשיושג המגרש. חוץ ממימון הממשלה והעירייה אני מקווה שיימצאו להקמת הקריה גם תורמים פרטיים. אף יש כוונה לערוך בקרוב בכיתו של יושב ראש אגודת הידידים של האקדמיה ערב התרמה. כשתהיה התקדמות נוספת, אשוב לדרווח לכם.

ג. מונחי כלי שיט קטנים ומעגנות

ההקדמה לרשימת המונחים (מתוך ההודעה למליאה)

הרשימה כוללת מונחים מתחום התחבורה הימית הכללית (רשימה שעדיין לא הסתיימה הכנתה) ומונחים ייחודיים לכלי שיט קטנים ומעגנות. חלק נכבד של המונחים נכלל במילונים קודמים של האקדמיה, ובעיקר המילון למונחי ימאות שיצא לאור בשנת תש"ל (1970).

הוועדה שהכינה את הרשימה הוקמה בשנת תשס"ב (2002) כתת-ועדה של הוועדה למונחי תחבורה ימית. הבסיס לעבודתה היה רשימת מונחים שהכין עמוס רביב, והיא הורחבה ברשימות שהכינו אילן דרור ז"ל ומיקי סרנה. לאחר הפסקה של כשנתיים חודשה עבודת הוועדה בהרכב חדש בשנת תשס"ז (2006). משנה זו נעשה הדיון בצוות משולב של אנשי התת-ועדה למונחי כלי שיט קטנים ומעגנות ושל חברים מן הוועדה למונחי תחבורה ימית.

הרשימה שהתקבלה מחזיקה כ-450 מונחים.

חברי הוועדה בהרכבה הראשון: אנשי המקצוע – אודי אראל, איתן גלוזמן, אילן דרור (יו"ר), עמוס נוימן, מיקי סרנה, שחר פודולי, ארמן פורטוגלי, גיורא קדר, עמוס רביב, חיים רוז'נסקי. נציגי האקדמיה ללשון העברית – יעקב בן-טולילה וקציעה כ"ץ. חברי הוועדה בהרכבה השני: אנשי המקצוע – אברהם אריאל (יו"ר), נמרוד אשל, שחר פודולי, גיורא קדר, עמוס רביב, חיים רוז'נסקי. נציגי האקדמיה ללשון העברית – אברהם יבין וקציעה כ"ץ.

מרכזת הוועדה בשני ההרכבים – צביה זמירי.

טובה שטראוס שרברין מן המזכירות המדעית של האקדמיה עברה על הרשימה והעירה הערות רבות. שמחה בינות מבית הספר לקציני ים בעכו העיר הערות רבות לקראת הכנת הרשימה הסופית.

מ' בר-אשר: יושב עמנו האד' שחר פודולי, חבר התת-ועדה למונחי תחבורה ימית. אני מודה לו מאוד על שטרח ובא. אני מודה גם לשאר החברים שעמלו על המינוח.

חלק מעבודת האקדמיה היום היא הסדרה וקבלה של מונחים המהלכים בציבור או בקרב אנשי המקצוע. מצב העברית שונה. זה כבר לא דור תחיית הלשון אלא דור חיי הלשון. למה שרגיל בציבור משקל עצום, ואנו בהחלט מטים לו את אוזננו.

ר' גדיש: הרשימה שלפניכם היא הסנונית הראשונה של הוועדה לתחבורה ימית בריכוזה של הגב' זמירי, שפרשה לגמלאות. הרשימה כוללת כ-450 מונחים, חלקם נלקחו ממילון הימאות הוותיק משנת 1970 וחלקם מונחים חדשים. כפי שאתם רואים, נעשה פה ניסיון רציני למצוא למונחים לועזיים מינוח עברי. הרשימה נדונה בוועדת המינוח המרכזית לאחר שהתקבלו הערות מחברי האקדמיה ומן הציבור, והיא מוגשת כעת לאישור המליאה. אינני יודעת על הערות כלשהן, למעט זו של הגב' זמלי.

מ' זמלי: ברשימה מוצע המונח מוֹתָחַן בְּרִגְי 'התקן המשמש בדרך כלל למתיחה של כבלי החיבל הנייח' במקום מְמַתֵּחַ בְּרִגְי שנקבע במילון הימאות משנת תש"ל. אמנם יש מוֹתָחַן גם במונחי תרבות הגוף של האקדמיה, אבל בציבור הרחב מוֹתָחַן הוא בדרך כלל סיפור מתח, וכן נתקבל גם במונחי הסיפורת של האקדמיה משנת תשס"ח. ומאחר שבמונחי התחבורה היבשתית מן השנה שעברה קבענו מְתָחַן להתקן הנרסי המספק רכיב מתיחה לצד האחורי של מעקה בטיחות, נראה לי שְמִתָּחַן מתאים כאן יותר ממוֹתָחַן, במיוחד אם – כפי שמצוין בדף – בקרב אנשי המקצוע רווח לא מתחן ולא מוֹתָחַן אלא בקבוק מתיחה.

ש' פודולי: באתי לייצג את הימאים, ואף הבאתי עמי דגמים של כלי שיט כדי לעזור לכם להתמצא בים המונחים. יושב ראש הוועדה, רב החובל ד"ר אברהם אריאל, מאושפז כבר עשרה ימים בבית חולים. הוא עוגן, קשור בחבלי רתיקה למיטתו שם, ונבצר ממנו להגיע לכאן.

הוועדה הייתה עסוקה בעבודת המינוח שנים רבות, ואני מוכרח לציין שנהנינו מאוד למרות מחלוקות קשות שנתגלעו בינינו במהלך הישיבות. בעניין המוֹתָחַן, אינני חושב שתהיה בעיה לשנותו למתחן.

ר' גדיש: אני בכל זאת מבקשת לברר יותר את השימוש במונח לאחר הישיבה.

ט' בן-יהודה: אולי תוכל להדגים לנו כמה מן המונחים העבריים בדגמים שהבאת?

ש' פודולי: בשמחה.

הערת העורך: ש' פודולי הראה כמה מחלקי הספינה, ובהם השְרִרִית (עמוד השרדה של הספינה) וצלעותיה וקנה החרטום.]

מ' בר-אשר: המונחים האלה נוהגים אצלכם?

ש' פודולי: כן, מקדמת דנה, אבל יש ששינינו או חידשנו מונחים, כמו קורת קישור לקורת עץ אנכית התומכת בלוחות הסיפון.

ר' גדיש: המינוח העברי בתחום הזה חוזר אל שנות הארבעים של המאה העשרים.

מ' בר-אשר: תודה רבה. נצביע על אישור הרשימה. את עניין המותחן נברר לאשורו לאחר הישיבה.

כרוב גדול אושרה בהצבעה רשימת מונחי כלי שיט קטנים ומעגנות.
[הערת העורך: לאחר הישיבה התברר שהמונח מוֹתָחָן משמש בקרב אנשי המקצוע. הוא נשאר אפוא בעינו.]

ד. שמות מחלות צמחים

ההקדמה לרשימת המונחים (מתוך ההודעה למליאה)

הוועדה לשמות מחלות צמחים הוקמה במסגרת העמותה למחלות צמחים. הכנת הרשימה החלה ביולי 2009. הוועדה פעלה בתיאום עם המזכירות המדעית של האקדמיה ובהשתתפות נציג האקדמיה. באלול תשע"ב (ספטמבר 2012) הוכרה הוועדה למפרע כוועדת מינוח מקצועית של האקדמיה.

ברשימה המלאה שהכינה הוועדה מפורטות המחלות לפי הגידולים השונים, ומובאים גם השמות המדעיים של המחלות וגורמיהן. ברשימה שהוכנה לצורך אישור האקדמיה קובצו כל השמות העבריים ללא ציון הגידולים שבהם הן פוגעות, וכנגד המונחים העבריים בא רק מונח אנגלי אחד (ברשימה המלאה יש מונחים שונים). חלק מן השמות כוללים את שם הגידול שבו התגלתה המחלה לראשונה או את הגידול שהמחלה אופיינית לו.

חברי הוועדה: אנשי המקצוע – פרופ' יגאל אלעד (יו"ר) מן המחלקה לפתולוגיה של צמחים וחקר העשבים במרכז וולקני בבית דגן (לשעבר נשיא העמותה למחלות צמחים); ד"ר ראובן אושר משירות ההדרכה והמקצוע במשרד החקלאות, בית דגן (לשעבר נשיא כבוד של העמותה למחלות צמחים); פרופ' עמוס דינור מן הפקולטה לחקלאות, מזון וסביבה על שם רוברט ה' סמית, האוניברסיטה העברית בירושלים, רחובות; ד"ר עדנה לוי מן השירותים להגנת הצומח ולביקורת במשרד החקלאות; גב' יעל סקוטלסקי מן השירותים להגנת הצומח ולביקורת במשרד החקלאות; ד"ר שרה שפיגל מן המחלקה לפתולוגיה של צמחים וחקר העשבים במרכז וולקני. נציג האקדמיה ללשון העברית: מרדכי כסלו. סיעי עוועדה רניית גדיש ודורון יעקב מן המזכירות המדעית.

ר' גדיש: הרשימה שמובאת לאישורכם היא דוגמה מיוחדת לשיתוף פעולה בין גוף הייצוגי שחפץ בהסדרת המינוח ובמינוח עברי לאקדמיה ללשון העברית. העמותה למחלות צמחים יזמה את הקמת הוועדה, ולפני כשנתיים-שלוש פנה אלינו פרופ' יגאל אלעד, שהיה נשיא העמותה, בבקשה לשיתוף פעולה עם האקדמיה בקביעת שמות עבריים תקינים למחלות צמחים לפי הגידולים ולפי סוגי המחלות. בהתחלה יעצנו, ולאחר מכן

גויס לעזרת הוועדה פרופ' מרדכי כסלו. במזכירות המדעית עסק דורון יעקב בהתקנת המונחים, בהסדרתם ובניקודם.

הרשימה שהתקבלה – כשש מאות שמות מחלות ועוד כמה שמות גידולים שחסרו במונחי האקדמיה – מרשימה בעבריותה; שמות בודדים נותרו בלעזם. בגלל שביתת עובדי חברות התעופה הישראליות נתקע יגאל אלעד בחו"ל ונכצר ממנו להגיע לכאן. נמצאים עמנו חבר הוועדה פרופ' עמוס דינור ונשיא העמותה למחלות צמחים ד"ר רוני כהן. זאת ההזדמנות להודות לכל המעורבים במלאכה.

מ' בר-אשר: הרשימה נדונה כהלכה בוועדת המינוח. אם אין הערות ושאלות, נצביע על אישורה.

כרוב גדול אושרה בהצבעה רשימת שמות מחלות הצמחים.

הערת העורך: השלמות לרשימה אושרו במליאה בישיבה שלג, ביום א' בכסלו תשע"ד (4 בנובמבר 2013).

א' דותן: אני מבקש להעיר הערה. קשה לעבור על רשימות ארוכות של מאות מונחים. המליאה מתעכבת לא מעט על מילים בודדות, אבל רשימות ארוכות מתאשרות בלי דיון. אני מבקש שיחזרו לנוהג שהיה קיים פעם, לדלות מן הרשימות הארוכות את המונחים שיש בהם שינוי או חידוש ולהביא אותם בנפרד ברשימה קצרה. המונחים האלה טעונים עיון מיוחד ואישור מיוחד, ואינני רוצה להיות חותמת גומי.

מ' בר-אשר: אני מקבל את הצעתך.

ה. הודעה על ספר העומד להתפרסם

מ' בר-אשר: כדרכנו אנו מודיעים על ספר שאושר לפרסום בוועדת הפרסומים. יושב ראש הוועדה הוא אהרן ממזן וחברים בה גם שמא יהודה פרידמן ויעקב בן-טולילה. הוועדה אישרה את ספרו של אורי מור, דקדוק העברית של תעודות מדבר יהודה בין המרד הגדול למרד בר כוכבא, והוא עתיד לצאת לאור בסדרה "מקורות ומחקרים".

ו. מילים בשימוש כללי

הודעת הוועדה למילים בשימוש כללי

1. סָבָב (רוטציה)
2. גְּזִירוֹנִים / פְּתִיתוֹנִים (קונפטי)
3. אֶסּוּפָה / אֶסְפָּה (קולקצייה)
4. צִיּוֹן (צ'ימיון)

5. שֵׁק חֶפְצִים (קיטבג)
 6. מוֹשֵׁב מְגִבִּיהַ (בוֹסְטֵר)
 7. מְקַלָּה פְּרִיכִים (טוסטר לחיצה)

רקע

1. סְבָב (רוטציה)
 רוטציה (מלטינית: rotatio, תנועת דבר סביב צירו) היא חילופי אישים במילוי תפקיד לפי סדר שנקבע. במונחי המנהל הציבורי משנת תש"ך (1960) נקבע הַזְרִיךְ, אך המונח לא נקלט.

הוועדה מציעה לאמץ את המונח סְבָב הרווח למדיי במשמעות רוטציה. הצעה נוספת: הֶחְלֵף. כן עלתה ההצעה לקבוע שני מונחים: הֶחְלֵף לרוטציה בין שני אנשים, סְבָב לרוטציה בין כמה אנשים. הֶחְלֵף נקבע בעבר במילוני האקדמיה במדעי הטבע (פיזיקה, כימיה וביולוגיה) כתרגום ל-transition ובתחום הבנקאות כתרגום ל-currency swap (למשל הֶחְלֵף מְטָבֵעַ – currency swap).

2. גְּזִירוֹנִים/פְּתִיתוֹנִים (קונפטי)
 קונפטי – פיסות נייר צבעוניות המושלכות ומפוזרות בשמחות, כגון חתונות, להוספת צבע ושמחה. כיום יש שהקונפטי עשויים מפלסטיק או מאלומיניום. באיטלקית confètti (ביחיד confètto) הם שקדים מסוכרים המוגשים בטקסי מעבר דתיים, כגון טבילה וחתונה. המילה עברה לשאר לשונות אירופה ובהן קיבלה את משמעותה המוכרת לנו כיום.

חיפוש החלופה העברית נעשה בשיתוף הציבור בשני שלבים:
 תחילה הובאו הצעותיה הראשוניות של הוועדה באתר האקדמיה, וניתנה לגולשים אפשרות להגיב עליהן ולהציע הצעות משלהם. בשלב זה נתקבלו תגובות והצעות מ-317 גולשים, ובהן כ-140 הצעות שונות.

הוועדה בחרה מהן ארבע הצעות שנראו לה ביותר: גְּזִירוֹנִים, פְּתִיתוֹנִים, פְּסִיסוֹנִים, פְּסִיסוֹנִים.

ההצעות הוצגו באתר האקדמיה והגולשים הוזמנו לבחור את ההצעה המועדפת. מעל אלפיים גולשים השתתפו בהצבעה. התוצאות: גְּזִירוֹנִים – 871, פְּתִיתוֹנִים – 796, פְּסִיסוֹנִים – 235, פְּסִיסוֹנִים – 134.

הוועדה מציעה לבחור אחת משתי ההצעות שזכו לתמיכה הרחבה ביותר: גְּזִירוֹנִים או פְּתִיתוֹנִים.

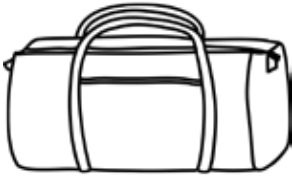
הנה עוד כמה הצעות שקיבלנו – מהחביבות שבהן: הַיְדָדִים, לְכֻלֹּכִית, שִׁישׁוֹ וְשִׁמְחוֹ, פֶּזֶר גָּזֶר, צֶהְלוּלֵי נֶיֶר.

3. אֶסּוּפָה/אֶסְפָּה (קולקצייה בתחום האפנה)
 קולקצייה בתחום האפנה היא אוסף מייצג של דגמים חדשים, בייחוד לקראת העונה הבאה. בהקשרים שונים בעברית משמשות תמורת המילה הלועזית קולקצייה המילים אוסף וקובץ, אך בתחום האפנה רווח השימוש במילה הלועזית, ולכן הוצע לקבוע מונח מיוחד לעניין.

לקראת ההכרעה נועצה הוועדה במעצבי אפנה וקיבלה מהם משוב להצעותיה וכן הצעות נוספות. הוועדה החליטה שהשורש אס"ף הוא המתאים ביותר. שורש זה עלה גם ברוב תגובות המעצבים. ההצעה שזכתה ברוב קולות בוועדה (ואף בקרב מרצים בשנקר) היא אסופה.

הוועדה מבקשת מן המליאה להכריע בין הצורות אָסוּפָה וְאָסְפָה – כלומר להכריע אם לקיים זהות או בידול בין המונח בתחום האפנה ובין אָסְפָה במשמעות אוסף טקסטים (גם במשמעות זו רווחת ההגייה בפ' רפה).
הצעות נוספות שעלו: אָסְף, מְאָסְף, אוּסְפָה, תְּאָסוּפָה; מְבַחֵר, מְבַחֵרֵת, תְּבַחֵרֵת; מְקַבֵּץ, קְבֻצָּה.

4. צ'יודן (צ'ימידן)

צ'ימידן (מרוסית: מזוודה) הוא תיק מלבני גדול הנישא על הכתף ונועד לציוד אישי. משמש בעיקר חיילים ומטיילים. הצעת הוועדה: צ'יודן.
הצעות נוספות שעלו: אֲמֵתֶחֶת, תֵּיק צִיוד, תֵּיק חֲפְצִים (ההצעה צִקְלוֹן נדחתה על הסף בשל האסוציאציות הקשות שלה).

5. שֵׁק חֲפְצִים (קיטבג)

אגב הדיון בצ'ימידן הוועדה מבקשת מן המליאה לאמץ רשמית את הצירוף שֵׁק חֲפְצִים במשמעות קיטבג. הצירוף מתועד מעט בעיתונות העברית, משמש במסמכי צה"ל ובא במילון צה"ל.

6. מוֹשֵׁב מְגִבִּיהַ (בוסטר)

בוסטר (מן boost – להרים, להגביה בדחיפה מלמטה) הוא מושב להגבהת הילד היושב במכונית. שלא כמו כיסאות בטיחות, לבוסטר אין חגורה משלו והילד היושב עליו נחגר בחגורת המכונית.

פה ושם משמשים הצירופים מוֹשֵׁב מְגִבִּיהַ, כֶּסֶא מְגִבִּיהַ. הוועדה העדיפה את מוֹשֵׁב מְגִבִּיהַ, שכן במכונית מקובל לדבר על מושבים ולא על כיסאות.

הצעה נוספת שעלתה: מוֹשָׁבוֹן (הצעת הפונה אופיר קרן; מן המרשתת עולה כי מושבון משמש מעט במשמעות מושב מקטין לאסלה).

7. מְקֵלָה כְּרִיכִים (טוסטר לחיצה)

במונחי האקדמיה נקבע המונח מְקֵלָה לָחֵם תמורת טוסטר. המילה טוסטר רווחת גם במשמעות sandwich toaster. המונחים המהלכים: טוסטר לחיצה, טוסטר משולשים, טוסטר סנדוויץ'. הצעת הוועדה: מְקֵלָה כְּרִיכִים.

מ' בר-אשר: הסעיף האחרון להיום הוא מילים בשימוש כללי. יציג אותן יושב ראש הוועדה האד' פלורנטין. אני מציע שתחילה נדון בשלוש הראשונות.

מ' פלורנטין: לפי הצעתנו סָבב יהיה החלופה הרשמית לרוטציה לאחר שהמילה חֲזוּרִין, שנקבעה לפני למעלה מחמישים שנה, לא נקלטה. בתגובות שקיבלנו מחברי האקדמיה להצעה הזאת תמך הרוב המוחלט בהצעה הזאת. הצעה אחרת שעלתה היא הַחֲלָף. אחת השאלות שהתחבטנו בה הייתה אם להבחין בין רוטציה של שני אנשים לרוטציה של יותר משניים. בסופם של דיונים העדפנו לא להבחין ביניהן.

בגיבוש ההצעות למילה עברית במקום קונפטי היה חלקו של הציבור רב; תחילה בהעלאת רעיונות ואחר כך בהעדפה בולטת של שניים מהם: גזירונים ופתיגונים. כמוכן איננו מחויבים להצעות האלה, אבל אין ספק שזהו שיקול מרכזי במכלול השיקולים. במונח השלישי פנתה מזכירת הוועדה למעצבים ומעצבות, והבחירה בשורש אס"ף וההצעה אסופה מושפעת מרעיונותיהם ומתגובותיהם. אם תקבל ההצעה הזאת, יהיה על המליאה להחליט אם הפ"א במילה תהיה דגושה, כאסופות אחרות, או רפה.

ח' כהן: החלופה סָבב לרוטציה רווחת. מה הטעם באישור האקדמיה למילה קיימת?

ר' גדיש: במונחי האקדמיה החלופה היא חֲזוּרִין. אם לא נאשר את סבב, תישאר חזורין על כנה.

ח' כהן: נחה דעתי. המילה אסופה היא מילה מקראית יפה. היא באה בקהלת בצירוף בַּעֲלֵי אֶסְפוֹת, וצירוף זה משמש גם בתקופת ההשכלה. ההגייה הרווחת של המילה היום היא בפ"א רפה, ואני מצר על כך. אם נקבל את ההצעה אַסּוּפָה היא תדחה כליל את אסופה, ואיני רוצה בכך. לכן אני מציע לבחור בהצעה אחרת ממגוון ההצעות שעלו בוועדה.

מ' בר-אשר: אנחנו יכולים לאמץ את ההצעה בפ"א דגושה דווקא – אסופה.

ח' כהן: בעיתונים היא תיכתב בלי ניקוד, ואם היא תיקלט, איש לא יקרא אותה בפ"א דגושה.

מ' בר-אשר: אבל היא תהגה בפ"א דגושה בפי קרייני קול ישראל.

ח' כהן: יש רשתות רדיו, כתבים ושדרנים שאינם מקפידים כקרייני קול ישראל.

מ' מישור: אני תומך במילה סָבב, אבל רציתי להסב את תשומת הלב למונח סָבב, שפירושו 'סיבוב של 360 מעלות'. כך למשל את סיבובי המנוע סופרים בסבבים, צורת הריבוי של סָבב. כמוכן צורת הרבים הזאת משותפת גם לסָבב וגם לסָבב, בדומה לצורת הרבים של צמד המילים דָגָם (model) ודָגָם (pattern).

א' שורצולד: אני מעדיפה את **גזירונים** מפתיתונים גם משום שגזירי נייר הם חתיכות נייר וגם משום שפתיתונים מזכירים לי את המאכל.

א' פורת: דווקא פתיתונים מוצאים חן בעיניי יותר כי צלילים מזכיר את צליל המילה הלועזית קונפטי.

מ' מישור: וגם את צליל המילה הצרפתית פטיט 'קטן'.

ג' הראבן: גם אני בעד פתיתונים. אנו מחפשים מילה שמחה, והשורש גז"ר אינו מתאים לזה.

י' עופר: אלפיים איש השתתפו במשאל על קונפטי, ואינני חושב שבעניין זה דעתנו חשובה בהרבה מדעתם. פתיתונים מזכירים לי פתיתי שלג, וזאת גם בעיניי האפשרות העדיפה.

אינני מסכים עם האד' כהן שצריך לדחות את המילה **אסופה**, אבל ברור לי שאין לקבל את ההגייה בפ"א רפה. איש לא יצליח להפנים את ההבדל בהגייה בין **אסופה** בתחום זה ל**אסופה** בתחום זה.

ת' כץ (מרכזת הוועדה): **אסופה** בפ"א רפה או בפ"א דגושה, מילה אחרת מן השורש אס"ף או מילה משורש אחר, כגון קב"ץ או בח"ר – בעיניי לא כל כך חשוב איזו מילה תיבחר, כל עוד תיקבע חלופה עברית לקולקצייה. לקראת הדיונים בוועדה דיברתי עם כמה וכמה מעצבים. שיתוף הפעולה אתם היה נעים ופורה, והתחושה שקיבלתי הייתה שחלק גדול מהם באמת ישמחו למילה עברית. ההצעה **אסופה** – בפ"א רפה – עלתה מאחד המעצבים במכללת שנקר; מעצבים אחרים תרמו את ההצעות **נבחרת** או **תבחרת**. אבל בסך הכול בקרב המעצבים השורש אס"ף זכה לתמיכה רחבה.

מ' זמלי: כל המעצבים שדיברתי אתם אמרו **אסופה** בפ"א רפה. אחת המרצות במכללת שנקר טענה שהיא אף משתמשת בה. אבל הלכתי לתערוכה שהיא הייתה האוצרת שלה, והמילה ששימשה הייתה קולקצייה בלבד.

א' דותן: אני מצטרף לחששות של האד' כהן מן המילה **אסופה**. האם נשקלה הצורה **מאסופה**?

ת' כץ: לא. הוצעה **תאסופה** על משקל **תערוכה**.

א' דותן: דעתי איננה נוחה לא מגזירונים ולא מפתיתונים; אין אלה חתיכות נייר גזורות ואין אלה פתיטים, האמורים להיות בעלי נפח. מאחר שהקונפטי נועדו לפיזור, עלה בדעתי עכשיו לקרוא להם **פזירונים** או מילה אחרת מן השורש פז"ר.

ר' גדיש: עשרות רבות של הצעות הגיעו מן הציבור. מהן בררה הוועדה למילים בשימוש כללי ארבע בלבד, ורק אותן העמידה לשיפוט הציבור. **פזירונים** לא הייתה אחת מהן.

א' דותן: ועל פי משאל הציבור יישק דבר?

מ' פלורנטיין: גם הוועדה וגם המליאה משוחררות מקולות הציבור, אבל במקרים כמו זה אין להתעלם מהם. השאלה איננה שאלת דקדוק, והיא יותר עניין של טעם.

מ' בר־אשר: אני מציע לעבור להצבעה. תחילה נצביע על הצעת הוועדה לבחור בין גזירונים לפתיתונים ועל הצעת האד' דותן לבחור במילה מן השורש פז"ר. אם תקבל הצעתו, תחזור השאלה לדיון בוועדה למילים בשימוש כללי; אם תקבל הצעת הוועדה נצביע בין שתי האפשרויות.

הצבעה

- בעד גזירונים או פתיתונים – 17
- בעד מילה מן השורש פז"ר – 2
- בעד פתיתונים – 13
- בעד גזירונים – 5

הוחלט: פתיתונים (קונפטי).

מ' בר־אשר: כעת נפנה לרוטציה.

הצבעה

בעד סָבֵב – רוב גדול

מ' בר־אשר: בזאת נדחתה המילה חֲזוּרִין. מעתה רוטציה היא סָבֵב, כמאמר העם. על הגיית ההצעה אסופה לקולקצייה נחלקו הדעות בוועדה. אני בעד ההגייה בפ"א דגושה, גם אם הציבור לא יקבל אותה. אך תחילה נצביע על הצעתו של האד' כהן לדחות את אסופה ולבחור במילה אחרת.

הצבעה

בעד אסופה – רוב גדול
נגד אסופה – 3

בעד אֶסְפָּה – 18

בעד אֶסְפָּה – 0

הוחלט: אֶסְפָּה (קולקצייה).

מ' פלורנטיין: ההצעה ציודן לצ"מידן – אותו תיק מלבני גדול, לרוב מחומר לא קשיח – גברה על כמה וכמה מילים מן המקורות, כמו צקלון ובמיוחד אמתחת. אגב שאלה זו, חשבנו גם להסדיר את שמו הרשמי של הקיטבג, המופיע במסמכי הצבא כשק חפצים.

גם המלצת הוועדה על **מושב מגביה** הייתה פשוטה למדיי. כל עניינו של המושב הזה הוא הגבהת הילד, ומאחר שפה ושם משמשים הצירופים **כיסא מגביה** ו**מושב מגביה**, רק היה עלינו לבחור בין השניים. יותר משהוא **כיסא** הוא **מושב**, ולכן זאת הצעתנו.

מ' זמלי: בדיוני הוועדה נשמעה הטענה שלא נבוא לחדש שם לכל סוג של תיק. ואולם **צ'ימידן** איננו סתם עוד סוג של תיק. זהו שמו המקובל של תיק נפוץ מאוד, והגיע הזמן להציע לו חלופה עברית. הלכתי לחנויות "ריקושט" ו"למטייל", ושאלתי לדעת המוכרים על **ציודן**. התגובות היו אוהדות, והיו אף ששאלו אם אפשר להתחיל להשתמש בה. מובן שלא אישרתי.

ת' כץ: קרוב לארבע שנים אני מרכזת את הוועדה למילים בשימוש כללי, ואינני זוכרת שנתקלתי בתגובות כל כך חיוביות להצעה – הן בתוך האקדמיה הן מחוצה לה – כמו להצעה **ציודן**.

ח' כהן: אני מצרף את קולי לתמיכה ב**ציודן**. זאת באמת הצעה יפה. השאלה שלי היא על **שק חפצים**. אם במסמכי הצבא קיטבג הוא **שק חפצים**, מדוע האקדמיה צריכה לקבוע אותו במונחיה?

מ' בר-אשר: ההצעה **ציודן** טובה בעיניי לא בגלל קרבת צלילה אל **צ'ימידן**, אלא מפני שהיא קולעת לתיק הזה המשמש לנשיאת ציוד.

א' פורת: אני מסכים עם האד' כהן. אם במילון למונחי צה"ל, מהמילונים המפוראים שיצאו בישראל, נאמר שקיטבג הוא **שק חפצים**, אין בנו צורך.

ת' כץ: חשבנו שאם תקבע האקדמיה מילה ל**צ'ימידן**, ישאלו מיד מה על הקיטבג. לכן התעוררנו לשאלה, ואז גילינו שבצבא כבר משמש במסמכים מסוימים **שק חפצים**. הבעיה היא שהמילון למונחי צה"ל אינו נגיש לציבור. זה מילון פנימי, והוא אינו מיועד להפצה. קיוונו שאם תסמוך האקדמיה את ידה על הצירוף הזה, נעודד את השימוש בו.

ח' כהן: כשהייתי בצבא כבר קראו לזה **שק חפצים**.

מ' בר-אשר: רק ברישומים.

ח' כהן: עוד רציתי לשאול על המושב המגביה. יש גם מושבים שמגביהים את הילד בשבתו לשולחן. האם גם להם ייקרא **מושב מגביה** או שמדובר במושב המשמש במכוניות בלבד?

מ' פלורנטיין: בדיוני הוועדה עסקנו רק במושבי הילדים במכונית.

ש' נאה: אם אין רוצים לקבוע שק חפצים כמונח רשמי של האקדמיה, אפשר לנהוג בו דרך ביניים ובהסכר לצידון לציין שהוא נבדל משק חפצים (קיטבג) בתכונות אלה ואחרות.

מ' בראשור: נצביע על ההצעות השונות. נפתח בצ'מידון ובקיטבג.

הצבעה

בעד צ'ידון – רוב גדול

בעד שק חפצים – 15

נגד – 3

הוחלט: צ'ידון (צ'מידון); שק חפצים (קיטבג).

מ' בראשור: נצביע על מושב מגביה. הוועדה כיוונה רק לבוסטר של המכונת. אם ירצו אנשים לקרוא כך גם למושבים אחרים לילדים, תבוא עליהם ברכה.

הצבעה

בעד מושב מגביה – רוב גדול

הוחלט: מושב מגביה (בוסטר).

מ' פלורנטין: ההצעה האחרונה לדיון היא מקלה כריכים. המילה מקלה חודשה בצירוף מקלה לחם לטוסטר, כלומר למכשיר שמשלשלים לחריציו את פרוסות הלחם להכנת קלי. לפי הצעתנו ייקרא כך גם לטוסטר שמחממים בו כריכים, הקרוי בשמות שונים, דוגמת טוסטר לחיצה וטוסטר משולשים.

י' אליצור: הצורה מקלה לקוחה מן המשנה – מן הצירוף אפר מקלה. מקלה הוא לכאורה הבינוני של בניין הפעיל, אלא שמן השורש קל"י אין פעלים בבניין הפעיל. ובאמת בכתבי יד מצוי גם הניקוד מקלה. אולי עדיפה כאן הצורה מקלה בהידלדלות הפתח לחיריק.

מ' פלורנטין: המילה מקלה כבר קיימת, והיא שקולה במשקל המכשירים. הוועדה לא המציאה את המילה.

ג' הראבן: אפשר לקלות במכשיר הזה גם פרוסות לחם יחידות, לא רק כריכים.

ר' גדיש: הסומך כריכים נחוץ גם אם אינו מכסה את כל קשת האפשרויות. אי אפשר לוותר עליו משום שמקלה הלחם והמקלה הזה, המשמש בדרך כלל להכנת כריכים, הם מכשירים שונים. למקלה הלחם אי אפשר להכניס את מה שאפשר להכניס למקלה הזה. דומה הדבר לשוני בין תנור אפייה לתנור חימום.

ח' כהן: אם טוסטר הלחיצה אינו משמש רק לכריכים, אפשר לקרוא לו מקלה לחיצה.

מ' פלורנטיין: אני מציע שהמילה או הצירוף יחזרו לדיון נוסף בוועדה.

מ' בר-אשר: ההצעה מתקבלת והישיבה נעולה.